

MANUAL DE GRAMATICA LIMBII ROMÂNE

bilingv

**[CU MODELE COGNITIVE ȘI SETURI DE EXERCITII GRAMATICALE:
GRUPUL NOMINAL - PENTRU ALOLINGVI]**

Traducere în limba maghiară, dr. SUBA RÉKA

Revizie științifică și coordonare:

Limba română - dr. abilit. DOINA BUTIURCA, Universitatea Sapiientia din Cluj-Napoca, Facultatea de Științe Tehnice și Umaniste din Târgu-Mureș.

Traducere în limba maghiară, dr. SUBA RÉKA, Universitatea Sapiientia din Cluj-Napoca, Facultatea de Științe Tehnice și Umaniste din Târgu-Mureș.

Pregătire tipografică

Manual universitar de limba română (bilingv: român-maghiar) - cu seturi de exerciții gramaticale pentru alolingvi este elaborat pe baza informației adusă la zi de GALR. *Gramatica limbii române*. I. Cuvântul; II. Enunțul (2005, 2008), coord. Valeria Guțu Romalo (elaborată sub egida Institutului de Lingvistică "Iorgu Iordan-Al. Rosetti" din București al Academiei Române), de DSL (2005) etc – pentru limba română.

DOINA BUTIURCA

MANUAL DE GRAMATICA LIMBI ROMÂNE
bilingv

**[CU MODELE COGNITIVE ȘI SETURI DE EXERCIȚII GRAMATICALE:
GRUPUL NOMINAL - PENTRU ALOLINGVI]**

Traducere în limba maghiară, dr. SUBA RÉKA, Universitatea Sapientia din Cluj-Napoca,
Facultatea de Științe Tehnice și Umaniste din Târgu-Mureș.

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2019

Colecția FILOLOGIE

Referent științific: INGA DRUȚĂ, doctor habilitat, conferențiar cercetător la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” din Chișinău, Republica Moldova

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BUTIURCĂ, DOINA

Manual de gramatica limbii române : cu modele cognitive și seturi

de exerciții gramaticale : grupul nominal - pentru alolingvi / Doina Butiurcă ; trad. în lb. maghiară: Suba Réka. -

București : Editura Universitară, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-28-1026-9

I. Suba, Réka (trad.)

811.135.1

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062810269

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2019

Editura Universitară

Editor: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021.315.32.47

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 07217 CARTE / 0745.200.357

comenzi@editurauniversitara.ro

O.P. 15, C.P. 35, București

www.editurauniversitara.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Manualul de gramatică limbii române își propune, sub aspect științific, promovarea informației adusă la zi de GALR. *Gramatica limbii române*. I. Cuvântul; II. Enunțul (2005, 2008), coord. Valeria Guțu Romalo (elaborată sub egida Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti” din București al Academiei Române). Sub aspect teoretic, volumul promovează informațiile actualizate, aserțiunile teoretice propuse în sursele menționate precum și în literatura de specialitate a ultimelor decenii, în general.

Din perspectiva lingvisticii aplicate, *Manualul* este un instrument util, care subliniază rolul fundamental al modelelor cognitive în procesul de cunoaștere și învățare a limbii române, de către alolingvi și/ sau nativi. Fie și numai un singur argument ar fi suficient în acest sens: gramatica este matematica unei limbi, abstractă, complexă, iar formarea competențelor de comunicare nu se realizează *ad hoc*, prin exerciții aleatorii. Înseamnă un proces îndelung elaborat, al cărui scop este consolidarea gândirii logice în accesarea informației lingvistice. Consolidarea gândirii logice este fundamentală, fie că avem în vedere aspectele generale sau aspectele particulare ale limbii române. Formarea competențelor de folosire corectă a *numărului plural* (utilizarea desinențelor de plural în funcție de gen, utilizarea alternanțelor vocalice și consonantice), de exemplu, devine un proces deosebit de complex pentru un vorbitor al limbii engleze (unde pluralul se formează prin adăugarea terminației – s, cu excepțiile necesare), al unei limbi aglutinante (unde pluralul se formează prin atașarea unui sufix distinct de plural, la sfârșitul cuvântului) etc. Etimologia substantivelor limbii române, neologismele, semantica numelui etc adaugă noi elemente de dificultate în utilizarea corectă a pluralului limbii române, de către studenții străini. Din aceste considerente, volumul propune câteva seturi de exerciții gramaticale - de formare a competențelor acordului în limba română, la nivelul grupului nominal - organizate în baza a zece modele cognitive, teoretice și aplicate, privind formarea pluralului substantivelor, a genului, a cazurilor oblice, competențe de formare a substantivelor prin conversiune, determinarea primară și acordul diferitelor tipuri de articol și adjectiv (adjectiv propriu-zis, adjectiv pronominal, adjective postverbale) cu substantivul etc Este un model perfectibil, fără pretenția de a fi exhaustiv, a cărui finalitate este formarea competențelor de comunicare.

**MORFOLOGIA LIMBII ROMÂNE
A ROMÁN NYELV SZÓFAJTANA**

I. SUBSTANTIVUL ÎN LIMBA ROMÂNĂ

CONCEPTELE CAPITOLULUI

Acord gramatical
Alternanțe vocalice
Alternanțe consonantice
Cazul acuzativ
Cazul dativ
Cazul genitiv
Cazul nominativ
Cazul substantivului
Cazul vocativ
Clase semantice: substantive abstracte
substantive colective; substantive comune
substantive masive; substantive proprii
Conversiunea: substantivizarea adjectivului;
substantivizarea pronomelui
substantivizarea verbului; substantivizarea
numeralului
Flexiunea substantivului
Genul substantivului
Locuțiuni substantivale
Numărul substantivului
Părți de vorbire flexibile
Substantivul

I. A FŐNÉV A ROMÁN NYELVBEN

A FEJEZET ALAPFOGALMAI

Nyelvtani egyezés
Magánhangzó-alternáció
Mássalhangzó-alternáció
Tárgyeset
Résztes eset
Birtokos eset
Alanyeset
Főnévi esetek
Megszólító eset (vokatívusz)
Jelentéstani osztályok: elvont főnév
gyűjtőnév; köznév; anyagnév; tulajdonnév
A szófaji érték megváltozása (szófajváltás):
melléknév főnevesülése névmás
főnevesülése; ige főnevesülése számnév
főnevesülése
Főnévragozás
A főnév nyelvtani neme
Főnévi értékű szókapcsolatok
A főnév száma
Ragozható szófajok
Főnév

Preliminarii

În limba română, părțile de vorbire se clasifică în:

-părți de vorbire flexibile¹: substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul;

-părți de vorbire neflexibile²: adverbul, interjecția, conjuncția, prepoziția.

Substantivul reprezintă aprox. 50% din totalitatea cuvintelor limbii române (Raluca Brăescu, Isabela Nedelcu, Camelia Stan, Domnița Tomescu, GALR I, 2005).

I.1.1. Caracteristici morfologice

Substantivul este *partea de vorbire flexibilă*. Își schimbă forma după gen, număr și caz. Sunt categorii gramaticale selectate de vorbitor prin acord gramatical:³

I.1.2. Clase semantico-gramaticale de substantive

GALR I 2005 grupează substantivele, sub aspect semantico-gramatical, în următoarele clase:

1. Substantive abstracte

Se opun substantivelor concrete. Substantivele abstracte desemneză entități neperceptibile senzorial (Camelia Stan 2005); nu au referenți în lumea materială:

- *bunătațe, frumusețe, înțelepciune* (exprimă însușiri).

¹ *Flexibil*: care își schimbă forma după gen, număr, caz

¹ *Ragozható*: amely nyelvtani nem, szám és eset szerint változtatja az alakszerkezetét

² *Neflexibil*: care nu își schimbă forma după gen, număr, caz

² *Nem ragozható*: amely nem változtatja az alakszerkezetét nyelvtani nem, szám és eset szerint

³ *Acord gramatical*: Relație sintactică de subordonare, în care *termenul regent* impune *termenului subordonat* trăsăturile de gen, număr și caz, exprimate prin desinențe (de gen, număr etc, în cazul substantivului): casĂ frumoasĂ// casE frumoasE//; băiat frumos// băiețiI frumoșiI//

³ *Nyelvtani egyeztetés*: alárendelő mondattani viszony, amelyben az *alaptag* meghatározza az *alárendelt tag* nyelvtani nemét, számát és esetét, amelyeket toldalékok fejeznek ki (nemet, számot és esetet kifejező ragok a főnév esetében): casĂ frumoasĂ// casE frumoasE//; băiat frumos// băiețiI frumoșiI

Előjáróban

A román nyelvben a szófajok a következőképpen osztályozhatók:

-ragozható szófajok¹: főnév, névelő, melléknév, számnév, ige;

-nem ragozható szófajok²: határozószó, indulatszó, kötőszó, előjárószó.

A román nyelv szókészletének mintegy 50%-át a főnevek teszik ki (Raluca Brăescu, Isabela Nedelcu, Camelia Stan, Domnița Tomescu, GALR I, 2005).

I.1.1. Alaktani sajátosságok

A főnév *ragozható szófaj*. Alakszerkezete nyelvtani nem, szám és eset szerint változik. Az alakváltozatokat a beszélő a nyelvtani egyeztetés során választja ki³.

I.1.2. A főnevek szemantikai-grammatikai osztályozása

A GALR I 2005 a következőképpen csoportosítja a főneveket jelentéstani-grammatikai szempontból:

1. Elvont főnevek

Szemben állnak a konkrét főnevekkel. Az elvont főnevek érzékekkel nem megragadható dolgokat jelölnek (Camelia Stan 2005); nincs megfelelőjük az anyagi világban:

- *bunătațe* (jószág), *frumusețe* (szépség), *înțelepciune* (bölcsség) – (tulajdoságokat neveznek meg).

2. Substantive masive

Substantivele masive (Isabela Nedelcu 2005) desemnează materia nediferențiată: *apă, vin, câlți, icre, brânză, fasole, smântână, unt, piper, țărâțe* etc.

Sunt substantive nonnumărăbile.

Pot avea forme *numai de singular* (sunt defective de numărul plural) – singularia tantum: *unt, fier, piper, brânză, smântână, zahăr, ulei, sare* etc; au forme *numai de plural* (sunt defective de numărul singular) - pluralia tantum: *câlți, țărâțe, icre, cuișoare, tăiței*.

3. Substantive colective

Substantivele colective desemnează un ansamblu alcătuit din părți decompozabile (Raluca Brăescu 2005).

Clase semantice de substantive colective: *cavalerie, infanterie, batalion*;

În ceea ce privește flexiunea de număr, substantivele colective au și formă de plural: *grămezi, grupuri, mulțimi* etc.

Substantivele care denumesc nume de clase sau grupuri sociale au numai formă de singular: *boierime, muncitorime, nobilime, țărănime* etc.

Sub aspectul structurii morfologice, substantivele colective pot fi: *simple* (batalion, armată), *derivate* (cânepiște, zmeuriș, tineret, insectar). Sub aspectul genului, substantivele colective pot avea: genul feminin (*armată, infanterie*) sau neutru (*clan, trib, roi*) etc.

4. Substantive proprii

Substantivele proprii denumesc obiecte pe care le identifică, individualizându-le (Domnița Tomescu 2005).

2. Anyagnevek

Az anyagnevek egynemű anyagok megnevezésére szolgálnak (Isabela Nedelcu 2005): *apă (víz), vin (bor), câlți (kender), icre (ikra), brânză (sajt), fasole (bab), smântână (tejföl), unt (vaj), piper (bors), țărâțe (korpa)* stb.

Nem megszámlálható főnevek. Lehetnek csak egyes számú használatúak (nem rendelkeznek többes számú alakkal) – singularia tantum: *unt, fier, piper, brânză, smântână, zahăr, ulei, sare* stb.; lehetnek csak többes számú főnevek (nincs egyes számú alakjuk) - pluralia tantum: *câlți, țărâțe, icre, cuișoare, tăiței*.

3. Gyűjtőnevek

A gyűjtőnevek számos egyedből álló csoport megnevezésére szolgálnak (Raluca Brăescu 2005).

A gyűjtőnevek szemantikai osztályai: *cavalerie* (lovasság), *infanterie* (gyalogság), *batalion* (zászlóalj);

Ami a ragozásukat illeti szám tekintetében, a gyűjtőneveknek van többes számú alakjuk is: *grămezi* (halmok), *grupuri* (csoportok), *mulțimi* (tömegek) stb.

Azok a főnevek, amelyek társadalmi osztályt vagy csoportot jelölnek, csak *egyes számú alakváltozattal* rendelkeznek: *boierime* (bojárság), *muncitorime* (munkásosztály), *nobilime* (nemesség), *țărănime* (parasztság) stb.

Alaktani felépítésük szerint a gyűjtőnevek lehetnek: *egyszerű szavak* (*batalion* - zászlóalj, *armată* - katonaság), *származékszók* (*cânepiște* - kenderföld, *zmeuriș* - málnás, *tineret* - ifjúság, *insectar* - inszektárium).

Nyelvtani nem tekintetében a gyűjtőnevek lehetnek: nőneműek (*armată* - katonaság, *infanterie* - gyalogság) vagy semleges neműek (*clan* - klán, *trib* - törzs, *roi* - raj) stb.

4. Tulajdonnevek

A tulajdonnév az általa megjelölt dolog azonosítására és egyedítésére szolgál (Domnița Tomescu 2005).

Clase semantice de substantive proprii:

- antroponime (nume de familie, prenume, supranume): *Gheorghe, Arghezi, Popescu*;
- zoonime: *Grivei, Lăbuș*;
- toponime: *Europa, Austria, Dunăre, Munții Anzi, Carpați*;
- astronime: *Jupiter, Venus, Lira* (constelație);
- nume de sărbători religioase sau laice: *Crăciun, Paști, 23 August*;
- nume de evenimente (istorice, culturale): *Renașterea, Clasicismul*;
- nume administrative (de întreprinderi, instituții, organizații): *Fundația pentru Literatură, Teatrul Național, Administrația de Stat* etc.
- nume comerciale (brand, localuri publice, magazine): *săpun Dove, magazinul Nufărul*;
- titluri ale lucrărilor științifice: *Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Istoria Europei, Luceafărul*. (GALR I, 2005)

Genul substantivelor proprii

Antroponimele și zoonimele sunt substantive animate, sunt motivate semantic; genul se exprimă prin terminații specializate: *lui Vasile, Ioanei*.

Declinarea substantivelor proprii se realizează:

- cu ajutorul afixelor, la cazurile G-D:
 - lui* (antepus): *lui Ioan, lui Jupiter*;
- lui* se folosește și la substantivele proprii de genul feminin, provenite din alte limbi:
 - *lui Carmen, lui Judith, lui Adel* etc.

I.1.3. Raportul substantivelor cu alte clase lexico-gramaticale

Numeroase substantive provin din alte părți de vorbire (Camelia Stan 2005), prin conversiune:

A tulajdonnevek *jelentéstan* osztályai:

- személynevek (családnév, személynév, ragadványnév): *Gheorghe, Arghezi, Popescu*
- állatnevek: *Grivei, Lăbuș*;
- földrajzi nevek: *Europa* (Európa), *Austria* (Ausztria), *Dunăre* (Duna), *Munții Anzi* (Andok), *Carpați* (Kárpátok);
- csillagnevek, bolygónevek: *Jupiter, Venus, Lira* (naprendszer);
- egyházi vagy világi ünnepek nevei: *Crăciun* (karácsony), *Paști* (húsvét), *23 August* (augusztus 23.);
- korszakok, események nevei (történelmi, kulturális): *Renașterea* (reneszánsz), *Clasicismul* (klasszicizmus);
- intézménynevek (vállalatok, intézmények, szervezetek neve): *Fundația pentru Literatură* (Szépirodalmi Alapítvány), *Teatrul Național* (Nemzeti Színház), *Administrația de Stat* (Állami Közigazgatási Hatóság) stb.
- kereskedelmi megnevezések (márkanamek, üzletek neve stb.): *săpun Dove* (Dove szappan), *Dicționarul Explicativ al Limbii Române* (A román nyelv értelmező szótára), *Istoria Europei* (Európa története), *Luceafărul* (Az esthajnalcsillag) stb. (GALR I, 2005)

A tulajdonnevek neme

A személynevek és állatnevek élő jelentésjegggyel rendelkeznek, szemantikailag motiváltak; a nyelvtani nemet sajátos végződések fejezik ki: *lui Vasile, Ioanei*.

A tulajdonnevek ragozása következőképpen valósul meg:

- affixumokkal, birtokos és részes esetben:
 - lui* (a főnév előtt): *lui Ioan* (Ioannak), *lui Jupiter* (Jupiternek);
- *lui* használatos az idegen nyelvekből származó, nőnemű tulajdonnevek esetében is:
 - *lui Carmen* (Carmennek), *lui Judith* (Judithnak), *lui Adel* (Adélnak) stb.

I.1.3. A főnév és más szófajok viszonya

Számos főnév más szófajú szóból jött létre szófajváltással (Camelia Stan 2005):

Substantive provenite din adjectiv

-*prin articulare* cu *articol hotărât*:
Răul nu vine niciodată singur.

-*prin articulare* cu *articol nehotărât*:
„...*un nebun* aruncă-o piatră în baltă și zece cuminți n-o pot scoate.” (I. Creangă)
-*prin articulare* cu *articol demonstrativ (adjectival)*:

Cel înțelept lasă totdeauna să treacă de la sine.

Substantive provenite din numeral

A luat *zecele*.

Substantive provenite din pronume (personal, reflexiv, nehotărât, negativ):

Eul pare o noțiune abstractă.

Substantive provenite din adverb

Iubește-l pe *aproapele* tău ca pe tine însuși.

Substantive provenite din conjuncție (în metalimbaj)

Rămâne un *și* înafara textului.

Substantive provenite din prepoziție (în metalimbaj):

Cu rămâne invariabil ca formă.

I.2. FLEXIUNEA SUBSTANTIVULUI

Categoriile gramaticale ale substantivului sunt: genul, numărul, cazul, determinarea. Dintre acestea, numărul, cazul și parțial, determinarea sunt considerate (Domnița Tomescu, 2005; Mioara Avram 1997; Ion Coteanu 1982) categorii flexionare.

I.2.1.Genul substantivului

Genul grupează substantivul în trei clase:

1.Substantive MASCULINE: *UN-DOI*: *UN COPIL- DOI COPII*.

2.Substantive FEMININE: *O – DOUĂ*: *O FATĂ-DOUĂ FETE*;

Melléknévből létrejött főnevek

-*határozott névelő használata által*:
Răulnu vine niciodată singur (A rossz nem jár egyedül).

-*határozatlan névelő használata által*:
„...*un nebun* aruncă-o piatră în baltă și zece cuminți n-o pot scoate.” (I. Creangă) (Egy bolond követ dob a tóba, és tízen nem tudják kiszedni.)

-*mutató (melléknévi) névelő használata által*:

Cel înțelept lasă totdeauna să treacă de la sine (Az okos enged).

Számnévből létrejött főnevek

A luat *zecele* (Tízest kapott).

Névmásból létrejött főnevek

(*személyes, visszaható, határozatlan, tagadónévmás*):

Eul pare o noțiune abstractă (Az én absztrakt fogalomnak tűnik).

Határozószókból létrejött főnevek

Iubește-l pe *aproapele* tău ca pe tine însuși. (Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat).

Kötőszókból létrejött főnevek (a metanyelvben)

Rămâne un *și* înafara textului (Egy és kimaradt a szövegből).

Elöljárószókból létrejött főnevek (a metanyelvben):

Cu rămâne invariabil ca formă (A *cu* nem változtatja az alakját).

I.2. A FŐNÉVRAGOZÁS

A főnév grammatikai kategóriái a következők: nem, szám, eset, határozottság. Ezek közül a szám, az eset és részben a határozottság a flektáló kategória (Domnița Tomescu 2005; Mioara Avram 1997; Ion Coteanu 1982).

I.2.1.A főnév nyelvtani neme

Nyelvtani nem tekintetében a főneveket három csoportba soroljuk:

1. HÍMNEMŰ főnevek: *UN-DOI*: *UN COPIL-DOI COPII*.

2.NŐNEMŰ főnevek: *O-DOUĂ*: *O FATĂ-DOUĂ FETE*;

3. Substantive NEUTRE: *UN-DOUĂ*: *UN TABLOU-DOUĂ TABLOURI*.

La nivel sintactic, genul substantivului se realizează prin acord (articol, adjectiv), în cadrul grupului nominal:

acest băiat (sg.);

acești băieți (pl.).

I.2.2 Numărul substantivului

Numărul se exprimă prin opoziția dintre singular și plural. Nu toate substantivele au număr.

Au număr:

-substantivele comune propriu-zise: *munte*, *lup*, *pește* etc;

-substantivele non-numărabile au flexiune incompletă, fiind defectiv de număr;

-au forme numai pentru singular (singularia tantum): *sânge*, *curaj*, *aur* etc;

-au forme numai pentru plural (*pluralia tantum*): *câlți*, *ochelari*, *icre*, *tăței* etc;

În plan sintactic, categoria numărului (ca și aceea a genului și a cazului) se manifestă prin acordul gramatical:

această clasă - *aceste clase*;

În plan morfologic, categoria de număr se exprimă prin desinențe, articole și prin alternanțe vocalice și consonantice.

Din perspectiva clasei semantice, au formă numai pentru singular, fiind defectiv de plural, următoarele clase de substantive:

a. substantivele proprii: Mureș, Timișoara, etc.

b. substantivele comune care denumesc:

-*epoci istorice*: sclavagism, feudalism, capitalism etc;

-*religii*: catolicism, creștinism, mahomedanism etc;

-*calități* sau *însușiri psihice*: bunătate, cinste, curaj, înțelepciune etc;

-*stări fiziologice*: foame, sete etc;

-*materie*: aur, argint, făină, fier, mătase, miere, sânge, unt, vată, zahăr, zinc etc.

3. SEMLEGES NEMŰ főnevek: *UN-DOUĂ*: *UN TABLOU-DOUĂ TABLOURI*.

Mondattani szinten a főnév nemének az egyeztetésben van szerepe (névelő, melléknév), a névszói csoportban:

acest băiat (egyed szám)

acești băieți (többes szám).

I.2.2 A főnév nyelvtani száma

A nyelvtani szám az egyes szám - többes szám szembenállásában fejeződik ki. Nem minden főnévnek van egyes és többes számú alakja.

Rendelkeznek egyes és többes számú alakváltozattal:

-a tulajdonképpeni köznevek: *munte* (hegy), *lup* (farkas), *pește* (hal) stb.;

-a megszámlálhatatlan jelentéstani összetevővel rendelkező főnevek csak egyes vagy csak többes számmal rendelkeznek:

-csak egyes számú alakkal rendelkező főnevek (singularia tantum): *sânge* (vér), *curaj* (bátorság), *aur* (arany) stb.

- többes számú alakkal rendelkező főnevek (*pluralia tantum*): *câlți* (kóc), *ochelari* (szemüveg), *icre* (ikra), *tăței* (száraztészta) stb.

Szintaktikai szempontból a szám (akárcsak a nem és eset) kategóriája a nyelvtani egyeztetésben mutatkozik meg: *această clasă* - *aceste clase* (ez az osztály – ezek az osztályok);

Alaktani tekintetben a szám kategóriája ragokkal, névelőkkel, magánhangzó- és mássalhangzó-alternánsokkal fejeződik ki.

A jelentéstani besorolás tekintetében a következő főnévi osztályok rendelkeznek csak egyes számú alakkal:

a. *tulajdonnevek*: Mureș (Maros), Timișoara (Temesvár) stb.

b. *köznevek*:

-*történelmi korszakok nevei*: sclavagism (rabszolgaság), feudalism (feudalizmus), capitalism (kapitalizmus) stb.;

-*vallások és felekezetek megnevezései*: catolicism (katolicizmus), creștinism (kereszténység), mahomedanism (mohamedán hit) stb.;

-*lelki tulajdonságok és képességek megnevezései*: bunătate (jószág), cinste

Au formă numai pentru plural, fiind defectiv de singular:

-substantivele proprii: Bucegi, București, Carpați, Fântânele, Iași, Onești, Pitești etc;

Alternanțe consonantice

Singular Plural

Popă popi: i- desinență de plural, masculin;

flăcău flăcăi: i- desinență de plural, masculin;

frate frați: t/ț-alternanță consonantică; I- desinență de plural, masculin;

urs urși: s /ș -alternanță consonantică; I- desinență de plural, masculin;

obraz obraji: z/j-alternanță consonantică; I- desinență de plural, masculin;

cal cai: alternanță consonantică nespecifică; I- desinență de plural, masculin;

artist artiști: st/șt alternanță consonantică; I- desinență de plural, masculin;

porc porci: c/č- alternanță consonantică;

fag fagi: g/ğ- alternanță consonantică;

perete pereți: t/ț - alternanță consonantică;

brad brazi: d/z - alternanță consonantică.

Alternanțe vocalice

Singular Plural

fată fete, unde avem: a/e-alternanță vocalică; -e desinență de plural;

casă case: e-desinență de plural, feminin;

dovleac dovleci: ë/a/e -alternanță vocalică nespecifică;

măr meri: ä/e - alternanță vocalică; -i desinență de plural;

sfânt sfinți: â/i - alternanță vocalică; -i desinență de plural;

soare sori: ö/a/o- alternanță vocalică; -i desinență de plural;

(tisztesség), curaj (bátorság), înțelepciune (bölcesség) stb.;

-testi állapotok megnevezései: foame (éhség), sete (szomjúság) stb.;

-anyagnevek: aur (arany), argint (ezüst), făină (liszt), fier (vas), mătase (selyem), miere (méz), sânge (vér), unt (vaj), vată (vatta), zahăr (cukor), zinc (cink) stb.

Csak többes számú alakkal rendelkeznek:

-tulajdonnevek: Bucegi, București, Carpați, Fântânele, Iași, Onești, Pitești stb.;

Mássalhangzó-alternáció

Egyes szám Többes szám

popă popi: i- a többes szám ragja, hímnem;

flăcău flăcăi: i- a többes szám ragja, hímnem;

frate frați: t/ț-mássalhangzó-alternáció; I- a többes szám ragja, hímnem;

urs urși: s /ș - mássalhangzó-alternáció; I- a többes szám ragja, hímnem;

obraz obraji: z/j- mássalhangzó-alternáció; I- a többes szám ragja, hímnem;

cal cai: nem specifikus mássalhangzó-alternáció; I- a többes szám ragja, hímnem;

artist artiști: st/șt mássalhangzó-alternáció; I- a többes szám ragja, hímnem;

porc porci: c/č- mássalhangzó-alternáció;

fag fagi: g/ğ- mássalhangzó-alternáció;

perete pereți: t/ț - mássalhangzó-alternáció;

brad brazi: d/z - mássalhangzó-alternáció.

Magánhangzó-alternáció

Egyes szám Többes szám

fată fete, ahol: a/e-magánhangzó-alternáció; -e a többes szám ragja;

casă case: e- a többes szám ragja, nőnem;

dovleac dovleci: ë/a/e – nem specifikus magánhangzó-alternáció;

măr meri: ä/e - magánhangzó-alternáció; -i a többes szám ragja;

sfânt sfinți: â/i - magánhangzó-alternáció; -i a többes szám ragja;

soare sori: ö/a/o- magánhangzó-alternáció; -i a többes szám ragja.

Opoziția de număr la substantivele feminine

Singular Plural

macara macarale: -a-Ø/ -le - desinență de plural;

podea podele: ěa/ Ø/- le- desinență de plural;

nuia nuiele: ia/ Ø/- le- desinență de plural;

zi zile: -i/ Ø/- le- desinență de plural;

lipsă lipsuri: -ă/-ur (i nesilabic).

I.3. Locuțiunile substantivele

Locuțiunile substantivele provin din conversiunea unor locuțiuni verbale:

a-și aduce aminte (locuțiune verbală) - aducere aminte (locuțiune substantivală);

a-și bate joc (locuțiune verbală)- bătaie de joc (locuțiune substantivală);

Pot proveni din grupări în structura cărora există un pronume: *un nu știu cine/ o nu știu cine; un te miri ce/un te miri cine* (Camelia Stan, cf. GALR I 2005).

I.4. Cazul substantivului

Limba română (C. Stan, 2005) are 5 cazuri: nominativ, acuzativ, genitiv, dativ, vocativ.

Substantivele în cazul *vocativ* nu stabilesc relații, nu au funcție sintactică.

Substantivul în cazul NOMINATIV (GALR I-II 2005; D .D. Drașoveanu 1982) poate avea următoarele funcții sintactice (selectiv): *subiect, apozitie, nume predicativ*.

Numele predicativ este o funcție sintactică cerută de un verb copulativ.

Substantivele în cazul ACUZATIV pot îndeplini următoarele funcții sintactice (selectiv):

complement direct; complement indirect; complement de agent; complement circumstanțial de loc; complement

Számbeli szembenállás nőnemű főneveknél

Egyes szám Többes szám

macara macarale: -a-Ø/ -le - a többes szám ragja;

podea podele: ěa/ Ø/- le- a többes szám ragja;

nuia nuiele: ia/ Ø/- le- a többes szám ragja;

zi zile: -i/ Ø/- le- a többes szám ragja;

lipsă lipsuri: -ă/-ur (i nem szótagalkotó).

I.3. Főnévi értékű állandósult szókapcsolatok

A főnévi értékű állandósult szókapcsolatok igei értékű állandósult szókapcsolatokból származnak:

a-și aduce aminte (igei értékű állandósult szókapcsolat) - *aducere aminte* (főnévi értékű állandósult szókapcsolat);

a-și bate joc (igei értékű állandósult szókapcsolat)- *bătaie de joc* (főnévi értékű állandósult szókapcsolat);

Vagy olyan szócsoportokból, amelyekben névmás is van: *un nu știu cine/ o nu știu cine; un te miri ce/un te miri cine* (Camelia Stan, vö. GALR 2005) (egy nem tudom kicsoda/egy nem tudom micsoda).

I.4. A főnév esetrendszer

A román nyelvben (C. Stan, 2005) 5 nyelvtani eset van: alanyeset, tárgyeset, birtokos eset, részes eset, megszólító eset.

A *megszólító* esetben álló főneveknek nincs mondattani szerepük, nem vesznek részt a mondat szerkezetében.

Az ALANYESETBEN (GALR I-II 2005; D.D.Drașoveanu 1982) álló főnév mondattani szerepei (többek között): *alany, értelmező, az összetett állítmány névszói része*.

Az *összetett állítmány névszói részét* a segédige követeli meg.

A TÁRGYESETBEN álló főnév mondattani szerepei:

tárgy, részeshatározó, aszemantikus határozó, eszközlő határozó, időhatározó, helyhatározó, módhatározó, okhatározó,

circumstanțial de timp; complement circumstanțial de mod; complement circumstanțial de cauză; complement circumstanțial de scop; complement circumstanțial condițional; complement circumstanțial concesiv; complement circumstanțial consecutiv; complement circumstanțial sociativ; complement circumstanțial opozițional; complement circumstanțial cumulativ.

Substantivul în cazul GENITIV (cu sau fără prepoziție/ locuțiune prepozițională) are următoarele funcții sintactice (selectiv): *atribut substantival genitival; nume predicativ; apoziție* (precedată de adverbul *adică*);

Prepoziții/ locuțiuni prepoziționale care cer genitivul: *împotriva, contra, asupra, dedesubtul, deasupra, înaintea, înapoia etc; în dreapta, în stânga, în fața, în spatele, în susul, în josul, în locul, în vederea, de jur împrejurul, în baza, de-a lungul, de-a latul, de-a curmezișul, în dosul etc.*

Substantivele (sau substitutele acestora) în cazul DATIV pot fi folosite cu / sau fără prepoziție.

Dativul fără prepoziție are următoarele funcții sintactice: *complement indirect (cui?); complement circumstanțial de loc (dativul locativ); atribut substantival* (numai dacă determină un substantiv nearticulat); *complement circumstanțial de cauză* (cu prepoziția *datorită*, dacă este sinonimă cu *din cauză, din pricină*); *complement circumstanțial instrumental* (se construiește cu prepoziția *datorită*, dacă este sinonimă cu *prin intermediul, cu ajutorul etc.*).

Substantivele în cazul VOCATIV denumesc persoane sau animale domestice. Denumesc animale și în discursul literar, în *personificări*:

„Vai, *murgule*, jalea mă curmă! Mă lupt cu durerea din urmă, Căci ranele-mi sapă

célhatározó, állapothatározó, fok-mérték határozó, társhatározó.

A BIRTOKOS ESETBEN álló főnév főbb mondattani szerepei (előjárósóval/ előjárósó értékű állandósult szókapcsolattal vagy anélkül): *birtokos esetben álló főnévvel kifejezett jelző, az állítmány névszói része, értelmező* (az *adică* határozósó által bevezetve);

Birtokos esetet vonzó előjárósók/ előjárósó értékű állandósult szókapcsolatok: *împotriva, contra, asupra, dedesubtul, deasupra, înaintea, înapoia etc; în dreapta, în stânga, în fața, în spatele, în susul, în josul, în locul, în vederea, de jur împrejurul, în baza, de-a lungul, de-a latul, de-a curmezișul, în dosul stb.*

A RÉSZES ESETBEN álló főnév (vagy helyettesítői) állhatnak előjárósóval vagy anélkül.

Az előjárósó nélküli részes eset mondattani szerepei: *részeshatározó* (kinek?); *helyhatározó (dativus locativus); főnévi jelző* (csak ha névelőtlen főnév az alaptag); *okhatározó (datoritá* előjárósóval, ha annak a jelentése: *din cauză, din pricină* – valaminek okán); *eszközhatározó (datoritá* előjárósóval, ha annak a jelentése: *prin intermediul, cu ajutorul* – segítségével stb.).

AMEGSZÓLÍTÓ ESETBEN (VOKATÍVUSZBAN) álló főnév személyre vagy háziállatokra vonatkozik. A szépirodalomban a megszemélyesítés eszköze:

„Vai, *murgule*, jalea mă curmă! Mă lupt cu durerea din urmă, Căci ranele-mi sapă

mormântul”. (G. Coșbuc, *Moartea lui Gelu*)

Substantivele în cazul VOCATIV nu au funcție sintactică.

Substantivul în cazul vocativ poate avea unul sau mai multe atribute. În această situație nu numai substantivul în vocativ, ci și atributele acestuia se despart prin VIRGULĂ sau SEMNUL EXCLAMĂRII de cuvintele învecinate:

„*Gorunule din margine de codru, de ce mă-ncinge cu aripi moi atâta pace?*” (L. Blaga, *Gorunul*)

Notă

Determinanții adjectivali ai substantivului în cazul vocativ îndeplinesc funcția sintactică de atribut adjectival și stau în cazul vocativ: „Cobori în jos, luceafăr *blând*, Alunecând pe-o rază” (Mihai Eminescu, Luceafărul).

mormântul”. (G. Coșbuc, *Moartea lui Gelu*).

A VOKATÍVUSZBAN álló főnévnek nincs mondattani szerepe.

A megszólító esetben álló főnév kaphat *egy vagy több jelzőt*. Ebben az esetben nemcsak a vokatívuszban álló főnevet, hanem jelzőit is VESSZŐ vagy FELKIÁLTÓJEL választja el a szomszédos szóalakoktól:

„*Gorunule din margine de codru, de ce mă-ncinge cu aripi moi atâta pace?*” (L. Blaga, *Gorunul*)

Megjegyzés

A vokatívuszban álló főnév melléknévi determinánsai a mondatban melléknévi jelzők és vokatívuszba kerülnek:

„Cobori în jos, luceafăr *blând*, Alunecând pe-o rază” (Mihai Eminescu, Luceafărul)

